

Arie Houtman is in de beginnende Nederlandse paardensport van rond 1840 een toppikeur, die in wedstrijden talloze prijzen wegsleept.

NAPOLEON DER PIKEURS

Wim Zonneveld

In 1863 publiceert de Haagse dichter G.H.J. Elliot Boswel in zijn bundel *In één bandje* een gedicht met de volgende regel: 'Daar keek Arie Houtman zijn oogen voor uit'. Het is mogelijk de eerste keer dat aan een Nederlandse sporttopper wordt gerefereerd in de serieuze Nederlandse literatuur. Aan een pikeur en winnaar van de Gouden Zweep.

George Henry James Elliot Boswel wordt geboren op 17 februari 1830 in Amsterdam, in een familie van oorspronkelijk Schotse wijnhandelaars. Na een jeugd in Gelderland, vermoedelijk op kostschool, wordt hij in Den Haag ambtenaar op het Departement van Koloniën. In 1863 publiceert hij een bundel gedichten onder de titel *In één bandje*, die welwillend wordt ontvangen. Zijn werk dat vaak beschrijvingen uit het dagelijks leven bevat, wordt serieus, eenvoudig en naïef genoemd, maar ook geestig en 'satyriek'. Boswel publiceert hierna alleen nog incidenteel. Hij overlijdt jong, op 18 juni 1874 in Voorburg.¹

De literator en criticus E.J. Potgieter neemt in 1864 een selectie uit Boswels bundel op in een essay in *De Gids*. Hij is enthousiast over het werk van de jonge dichter, die 'even gemeenzaam als gelukkig met taal en rijm omspringt'.² In de selectie is het gedicht opgenomen met de titel 'Op het Goessche Kanaal. Bij de bekende schilderij van dien naam, van Adolf Dillens.' Van de zes strofen zijn dit de eerste en de laatste:³

Zoo'n draai met de sleê, en dien zwartbruin in 't tuig,
Dat is er een kunststuk, meneeren!
Daar keek Arie Houtman zijn oogen voor uit,
Want regt-uit te draven beteekent geen duit:
De kunst zit êm juist in het keeren.

[...]

1 Ising, A.L.H. 'Levensschets van G.H.J. Elliot Boswel', *Handelingen der jaarlijksche algemeene vergadering van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, over het jaar 1874-1875*. Leiden: E.J. Brill, 1875, 93-96.

2 Potgieter, E.J., 'Bibliografisch album.' *De Gids* 28 (1964): 183-224.

3 Elliot Boswel, G.H.J. *In één bandje*. 's-Gravenhage: M.J. Visser, 1863.

En Evert reed huiswaarts met vrouwlief en kind,
En praatte er en lachte ter degen;
Het jongske werd zingend in sluimer gesust,
En Evert zocht fleemend zijn lust en zijn rust,
In d'arm, waar zijn zoon had gelegen.

Arie Houtman wordt aangeropen om in de dichtelijke beschrijving van Adolf Dillens' schilderij het tafereel van een jong gezin in een arreslee op het ijs een extra dimensie te geven, met name de kennelijke vaardigheden van de vader-bestuurder.⁴ Boswel legt in een voetnoot uit wie Arie is, want blijkbaar was dat voor zijn lezerspubliek toch wel even nodig: '*Arie Houtman, de bekende pikeur van wijlen den Heer van der Hoop.'

'Op het Goessche Kanaal' (1861), door Adolf Dillens.

Dillens in Zeeland

De Vlaamse schilder Adolf Alexander Dillens (1821-1877) bezoekt Zeeland in 1855, 1856 en 1873, samen met zijn vriend Charles de Coster, de befaamde auteur van onder andere *La legende d'Uilenspiegel* (1867). Het verslag van de laatste reis wordt door Coster in 1874 gepubliceerd als *La Zélande*, geïllustreerd door Dillens.⁵ Zij reizen door een nog onderontwikkelde streek, met een traditioneel plattelandsleven.⁶ Dillens legt het vast in een reeks

4 Mogelijk de eerste verwijzing naar een sporttopper in een 'serieuze' gedicht. Daarnaast zijn er natuurlijk de lofzangen over de snelle jongens en meisjes in de Friese hardrijderijen; zie voor mooie voorbeelden (al vanaf 1809): Couwenhoven, Ron. *Hardrijderijen in Friesland, Volkscultuur op het ijs 1800-1900*. Zaandam: Stichting Archief Ron Couwenhoven, 2015.

5 Over de reis: <http://slikopdeweg.blogspot.nl/2014/03/vooral-niet-lachen.html>.

6 Zie <http://zeelandboeken.pzc.nl/?p=3308>.

schilderijen, waaronder *Op het Goessche Kanaal*.⁷ Het wordt zomer 1861 gepresenteerd op de 'Tentoonstelling van Kunstwerken van Levende Meesters' in Den Haag, en maakt indruk. Het *Algemeen Handelsblad* noemt het 'overschoon' en 'betooverend': 'De hoofdgroep op de schilderij eene narreslede door een kloek paard getrokken en een flinken Zeeuwsche boer bestuurd, waarin de eereplaats door een jong aanvallig Zeeuws vrouwtje of deerne wordt ingenomen, is onze naauwlettende bewondering overwaardig (...), die uitdrukking van kloeken wil en voorzigtigheid, waarmede de jonge boer het paard bestuurt en de slede doet wenden (...)'.⁸ Het ligt voor de hand te veronderstellen dat Boswel het hier gezien heeft en geïnspireerd raakte, het gedicht is gedateerd 1961.

Arie Houtman

Arie Houtman, geboren in 1806 in Haarlem, is in de beginnende Nederlandse paardensport van rond 1840 een toppikeur, die in wedstrijden talloze prijzen wegsleept voor de Amsterdamse eigenaar en millionair-bankier-politicus-kunstverzamelaar Adriaan van der Hoop (1778-1854). Deze beheert op landgoed Spaarnberg bij Santpoort een fameuze stal, waarvan Arie Houtman de huispikeur wordt.

Vanaf 1836-1837 verschijnt hij in uitslagen van draverijen, met eerste prijzen in Appingedam, Alkmaar en Monnikendam, bij elkaar gereden op paarden van Van der Hoop. In januari 1838 wint hij op ijs in Zaandam een 'harddraverij met narrensleden, die een waar volksfeest mag genoemd worden'⁹, en wordt hij tweede in eenzelfde wedstrijd in Diemerbrug.

Volgens Boswel zou Arie Houtman er 'zijn oogen voor uit' hebben gekeken.

Zo gaat het door, jaar na jaar, wedstrijd na wedstrijd, overwinning na overwinning. Meerdere keren in Groningen en Leeuwarden, in Dokkum, Sneek, Hillegersberg, Delft. Het gaat aanvankelijk om kortebaandwedstrijden gesponsord door lokale middenstand en feestcommissies, maar op 6 en 7 september 1844 organiseert de Sociëteit tot Aanmoediging der Verbetering van het Paardenras, opgericht door een duur landelijk gezelschap van

landgoedbezitters en handelsaristocratie met een paardenpassie, de eerste langebaandraverijen op een baan in de duinen van Zandvoort. Over 4500 meter wint het paard De Higtum van Van der Hoop 'en hij, die bovenop de Higtum zat was een man, die reeds een groote mate van roem in de harddraverijen had verworven; het was Arie Houtman'.¹⁰ Het levert Arie de beroemde Gouden Zweep op, beschikbaar gesteld door kroonprins Willem van Oranje. In 1858 noemt het Noord-Hollandse *Algemeen Weekblad* hem 'de Napoleon der pikeurs'.¹¹

Pentekening van een harddraverij in Den Haag (27 september 1851) door Willem de Famars Testas, later een bekend schilder-'orientalist', destijds pas 17 jaar. De wedstrijd werd gewonnen door Arie Houtman, mogelijk staat hij op de tekening. Collectie Rijksmuseum in Amsterdam.

Na Van der Hoops overlijden rijdt hij tot 1861 voor de stal van de Amsterdamse apotheker-filantroop Nicolaas Wafelbakker. Arie Houtman, ook van Elliot Boswels gedicht over Adolf Dillens' schilderij, overlijdt op 1 april 1867 in Haarlem.

Arie's zoon Dirk, 'vleeschhouwer' aan de Kruisstraat in Haarlem, zet de familietraditie van paardensport voort, maar de echte opvolger-sportman is kleinzoon Jan Houtman. Hij debuteert in 1887 als 16-jarige juniorpikeur in 'ponneyraces voor hitten van 1.50 M. of daarbeneden' op de baan van de Amsterdamsche Sportclub op het Museumterrein,¹² maar is van 1888 tot 1892 vooral wielrenner en schaatser, daartoe geënthousiasmeerd door zijn neef Klaas Pander, die zelf een multidisciplinaire topsporter is en trainer van Jaap Eden. Als jonge belofte wordt hij voor training uitgezonden naar Hamar, maar hij behaalt zijn successen vooral als wielrenner.¹³ Vanaf 1893 is hij weer een paar jaar pikeur, in wedstrijden op de baan van Het Oude Slot in Heemstede; daarna vestigt hij zich in de slagerij van zijn dan overleden vader in Haarlem.

¹⁰ 'De Wedlopen en Harddraverijen' op https://archive.org/stream/GOZ-PDF-H00030/H00030_djvu.txt en in: Slob, Wouter. 'De Geschiedenis van de Gouden Zweep.' *Draver en Volbloed* 5, juni 1965; online op: <http://www.archiefndr.nl/HtmlHistDiversen/GoudenZweep.htm>.

¹¹ *Algemeen Weekblad* (15 september 1858), op [Krantenviewer Waterlands Archief, waterland.courant.nu](http://Krantenviewer.WaterlandsArchief.waterland.courant.nu).

¹² *Algemeen Handelsblad* (27 juni 1887), *Nieuws van den Dag* (17 september 1887).

¹³ Klaas Pander, Jan Houtman en Jaap Eden zijn gedrieën te zien op de bekende foto van de Haarlemse Damiaatjes-sportclub van begin 1892; zie: Dohle, Max. 'De Damiaatjes.' *de SPORTWERELD*, nr. 42 (herfst 2006): 10-14, en: *de SPORTWERELD*, nr. 73-74 (zomer 2015): 41.

⁷ Zie bijvoorbeeld de collectie op: <http://www.artnet.com/artists/adolf-alexander-dillens/past-auction-results/2> (december 2015).

⁸ *Algemeen Handelsblad* (13 juni 1861): 2.

⁹ *De Avondbode* (29 januari 1838): 3.